

VALL PALOU, GÈNESI

Josep Maria Sala-Valldaura, Comissari de l'exposició

Gènesi aplega una bona part de l'obra realitzada per Vall Palou durant els dos anys darrers: gofrats, litografies i les xilografies del llibre d'artista *Sobre amor*, amb sis poemes de Vicenç Altaió. Cal entendre aquesta gènesi en un doble sentit: les peces exposades representen un nou tombant en la creació de l'artista i, alhora, conviden a ésser interpretades com una correspondència plàstica dels fenòmens físics, químics i biològics que han donat temps i espai a l'Univers.

Els gofrats, sota el títol de "Germen", encadenen sis moments de l'expansió de l'univers, com a testimoni de les graduals naixences que conformen el cosmos. El big bang (o, més ben dit, l'expansió), amb el seu procés llarg i continuat de caos i ordre, dona lloc a les sis litografies de "Radiacions", que ressegueixen el pas de l'energia a la matèria fins a fer-ne memòria. Per contrast, la litografia "L'ull del blau", que tanca l'exposició, es demana el nostre lloc en el món des d'una figuració gairebé naturalista. La geometria de la sala concedeix el centre a *Sobre amor*, els dos únics exemplars del llibre fet ensems per Vall Palou i Vicenç Altaió; m'abellix veure-hi un senyal d'allò que tal vegada ens justifica com a éssers humans al bell mig de tantes galàxies i partícules.

Els coneixedors de la trajectòria artística de Vall Palou se sorprendran possiblement de la prioritat que l'obra recent atorga a tècniques força allunyades de les seves constants com a pintora. Ha prescindit de la texturació compacta tan característica dels seus quadres, s'ha estat de barrejar-hi molts de colors, ha exclòs l'atracció tàctil de les nombroses capes amb què, quasi obsessivament, omple i amaga la tela. Els gofrats, les litografies i les xilografies obligaven a un procés de despullament i essencialisme que implicaven, si us plau per força, una nova perspectiva i un cert canvi estilístic.

La nova perspectiva, però, no contradiu el principi que regeix tota la creació de Vall Palou. En cap cas, el seu art accepta la coacció d'un límit; vet aquí el perquè la seva pintura ha defugit sempre qualsevol dependència dels llindars del dibuix i el perquè refusa d'antuvi tota subordinació a un motiu inicial. Es tracta d'una obra que declara la plena autonomia del llenguatge plàstic, amatent tan sols a les transformacions del treball –entès com una feina pacient i no pas com el traç d'un gest espontani– i a l'exploració de les combinacions dels colors, les textures, les matèries... sense cap entrebanc ni frontera.

A més, l'ús de diverses tècniques de gravat no implica, en aquesta exposició, el desig de multiplicar l'obra, de fer-ne un nombre determinat de còpies. Ben altrament al que ha estat costum entre molts artistes d'ençà de l'expressionisme abstracte o, més endavant, del pop-art, Vall Palou opta per crear un sol original. Cada gofrat, cada litografia, cada xilografia són el resultat d'un esforç únic i irrepètible. Cal interpretar-ho com una altra prova de l'actitud estètica de la lleidatana, fidel a una concepció de l'art com a fet singular, que ha de superar el temps immediat per a ser reconegut pel judici de les properes generacions.

En analitzar la reproductibilitat tècnica que caracteritza el món contemporani, Walter Benjamin ja parava atenció en la impossibilitat d'una reproducció perfecta. És cert que la fotografia i el cinema van canviar la definició d'art, però l'aura de la peça única, el prestigi de la recepció individual i la importància de tot moment creador han sobreviscut, malgrat la fidelitat a l'obra matriu de la tecnologia actual. Vall Palou comparteix l'opinió dels qui exigeixen l'originalitat de cada acte artístic.

Les consecucions de l'aventura creadora de la lleidatana no volen pas amagar, d'altra banda, el camí que l'artista recorre: si en altres èpoques les taques s'inserien a manera de signes del resultat final, a hores d'ara són les arrugues les que ens parlen del diàleg actiu amb el suport. El procés recull i no elimina, ja que, al cap i a la fi, el que interessa és doble, tant el desenvolupament com, sobretot, el punt d'arribada: una aventura, una exploració, una especulació artística, sense estacions i sense mapa de carreteres.

Per tot plegat, davant de l'obra de Vall Palou, hom no pot fer altra cosa que una lectura metafòrica, lectura que, vulguis no vulguis, trairà el llenguatge plàstic en la mesura que hi mira d'encabir una interpretació verbal i, per tant, racionalitzadora. És un problema general de la crítica d'art, però, en casos com el de l'autora lleidatana, el comentari assoleix una condició més transgressora, atesa la llunyania entre l'itinerari de l'artista i el curs o discurs del seu espectador. Cal, doncs, demanar disculpes perquè aquesta glossa deixi de banda moltes altres possibilitats explicatives.

Les litografies de "Radiacions" repassen l'expansió de l'univers, des d'aquella confusió inicial que, segons la Bíblia, encara no havia destriat la llum de la tenebra. La primera de la sèrie presenta el garbuix desgavellat de l'energia còsmica, el no-temps i el no-espai primigenis, abans de l'efusió que una pèrdua sobtada de temperatura i de densitat provocà. En la linealitat cronològica amb què les observem, la segona i la tercera peces palesen sengles moments de l'esclat o emissió, allò que només s'anunciava a l'anterior. Aquella mena de barrinada escamparà així, en un informe camp de batalla, les forces nuclears, la gravetat i l'electromagnetisme.

De la bajoca cada cop més immensa, se n'esgranaran fusions termonuclears. Podem entendre la quarta litografia com una instantània de l'ordre i el caos fugissers de l'univers mil milions d'anys després del *big bang*. Hi contemplem, equilibri inestable fruit d'un nombre quasi infinit de radiacions, el rar laberint de les galàxies i les estrelles. En un dels mínusculs grans, naixerà l'aigua, val a dir, la vida, tal com es fa palès a la cinquena peça, on ja pul·lulen i dialoguen una bona colla d'éssers. Clou la suite la reflexió cal·ligràfica de l'ésser humà, que ho viu entre l'admiració i l'angoixa i que ho recorda per mitjà de l'escriptura o, generalitzant, dels trets de l'art.

Si és possible d'establir el paral·lelisme, resseguim gràcies a "Radiacions" el que Yuval Noah Harari sintetitza sobre la història de l'Univers, una història de gairebé catorze mil milions d'anys originada per la implosió d'una bombolla minúscula. Sorgiren la matèria, l'espai i el temps, allò que anomenem física. Més endavant, l'energia i la matèria varen començar a unir-se i a combinar-se: no serà cap altre l'objecte de la química, que estudia els àtoms, les molècules i les seves interaccions. Encara, més endavant i en un raconet quasi invisible de l'Univers, el nostre planeta, hi sorgiria la vida. La Terra es transformarà de mica en mica, amb una complexitat creixent, fins que la natura origini la cultura: de l'existència dels éssers a la seva comprensió –la biologia i, a la llarga, la història.

D'aquella efusió d'energies i matèries, que recorre amunt i avall el temps i l'espai, en brotà, doncs, tota la pluralitat dels organismes i el cicle de la nostra natura. No és que Vall Palou remarqui gaire el paper de l'aigua en aquest naixement, en esguard de la majoria d'interpretacions científiques, filosòfiques i fins i tot mitològiques. L'artista ha aprofundit en allò essencial de l'existència i, en conseqüència, els gofrats de "Germen" –que cal situar al bell mig de **Gènesi** i en estret, recíproc lligam amb "Radiacions"– se ceneixen a la vessant tel·lúrica. Més particularment, se centren en el desenvolupament de la vida al nostre planeta. Ho fan, però, parant l'atenció en l'espai: la ratlla negra que dona solidesa i estableix ben clara la dualitat entre el cel i la terra.

Amb tot, l'obra de Vall Palou no hi recalca el que aquell, el cel, té de llum i claror i aquesta, la terra, d'ombra i fosc. Tampoc fa esment de la masculinitat, Urà, i la feminitat, Gea, o dels

maldecaps que, segles a venir, l'ésser humà patirà en les seves difícils relacions amb els déus. Cap simbolització per mitjà de l'ou trencat per Pangu de la mitologia xinesa, o de la serp còsmica del bramisme, ni cap esment de l'ocell Apep, d'Horus i les divinitats egípcies, li són necessaris: Vall Palou sempre crea sense cercar el suport de referents culturals, religiosos o filosòfics. Els entrellequem si de cas com un ingredient paït molt abans de la creació de la peça o els hi afegim per ventura en la interpretació ulterior.

De fet, la visió de "Germen" i, doncs, de Vall Palou és essencialment biològica. Per això, no pot estranyar que "Germen" ofereixi una sintaxi més concatenada i una disposició d'elements sinò més simple, almenys més nua, de la realitat, que no pas "Radiacions". L'horitzontalitat i la verticalitat es manifesten prou clarament, i tot tendeix a explicar-se segons ja ens havien ensenyat Lamarck i Darwin, però també Wallace i de Vries. La naixença de la vida no deixa de ser una victòria de l'ordre sobre el caos, encara que, fet i fet, hagi estat el resultat d'un magma en conflicte.

Per comparació amb el que "Radiacions" ens mostra, els gofrats de "Germen" palesen el batec més pausat de la Terra, per molt que tant la seva existència com la de l'Univers sencer necessitin l'embolcall sense límits de la buidor. No gosaria apel·lar a l'harmonia mundi, però hi ha, a "Germen", uns acords més compassats, una nitidesa que no neguiteja la mirada. Al contrari, l'amplària del continent i la disposició del contingut fan que els ulls reposin en el tot i el no-res ben fora del conflicte originari.

Ni que sigui perquè partim inevitablement de la nostra condició humana, cal subratllar el lloc axial que "Germen" ocupa en la disposició de **Gènesi**. Per mitjà de l'aparellament de les peces i la col·locació en un bloc autònom, s'hi emfatitza la diversitat i al mateix temps la unitat de la perquisició, fins a raure en l'ésser humà. Així, el cinquè i el sisé gofrats estableixen una interlocució més particular amb la litografia "L'ull del blau", que tanca l'exposició. Malgrat això, no s'allunyen de les al·lusions més universals de la sèrie de "Radiacions", si bé les cenyeixen a la nostra realitat i a la nostra espècie.

Bo i cercant l'ajuda d'autoritats en el coneixement cosmogònic, topo amb unes afirmacions d'Albumansur que escauen d'allò més a la concepció de Vall Palou: de la mateixa manera que els planetes, "les generacions i les alteracions de les coses de la Terra mai no tenen aturador" (*Introductorium in Astronomiam*), ans segueixen una línia evolutiva que admet la deriva genètica i, tal vegada, la influència de l'atzar. Tant "Radiacions" com "Germen" posen de manifest el dinamisme canviant de l'Univers i de la Terra, encara que només en puguin plasmar alguns instants.

Els dos primers gofrats de "Germen" remetent a la vida primigènia. Ens hi afigurem organismes unicel·lulars (bacteris, protozous...) o fissions cromosòmiques d'una complexitat encara ben escassa. És possible que les dues peces següents reforcin la diversitat i la multiplicitat de l'evolució, perquè hi sabem trobar la combinació corpuscular. Per fi, la parella de gravats damunt paper que tanquen la sèrie ens oferiran, l'un, el darrer estadi de la linealitat i la circularitat de l'existència, i, l'altre, la vigoria humil d'una branca, com a metonímia i símbol de la vivor vegetal: tant les marques de l'itinerari humà com les empremtes de tota mena i casta d'éssers. El cicle de l'oxigen. El cicle del carboni. La fotosíntesi. La respiració.

Recorden, aquests gofrats amb la ratlla negra feta amb xilografia, la tècnica acurada dels cal·lígrafs xinesos, mestres en el gest de l'escriptura i amos de les proporcions entre els signes i el no-res. Vall Palou hi coincideix segurament en la cerca d'equilibri i, fins i tot, s'hi agermana per la serenor de la seva mirada. És cert que no deixa cap esclat existencialista o pessimista en aquesta visió global de la vida a la Terra. L'hem d'anar a trobar, una tal fissura, en el capítol últim de **Gènesi**: la litografia "L'ull del blau" s'emparenta molt més estretament amb la creació habitual de l'artista i, doncs, comunica –ara sí!– els dubtes, els neguits, les obsessions característics de la pintura seva.

Només en la foscor hom pot entreveure la llum. Palpem en la insistència, en l'obsessió que omple de traços la peça, la recerca impossible de la calma. La tranquil·litat no seria sinó la font amagada o, qui sap, el repòs fóra potser un glopet, un xarrup d'aigua fresca. S'aturarien llavors el camí dels astres i el pas inexorable del nostre temps. Però en l'atapeïment de "L'ull del blau" –i, sobretot, per mor de les escasses clarianes circulars del seu bosc tofut–, se'm fa avinent la impossibilitat del desig: on s'oculta la flor blava?

Inútilment ja l'havia buscada el romàntic Novalis, no debades va escriure Himne a la Nit. "L'ull del blau" culmina **Gènesi** aportant-hi el testimoniatge de l'angúnia i la inquietud humanes, el fruit d'un examinar a les palpentes. Contemplem una i altra vegada la tenebra. Per això, amb mots del poeta alemany, "encara més celestials que totes les seves estrelles guspirejants ens semblen els interminables ulls que la interminable Nit obre en nosaltres". Són els ulls que miren la pregonesa inextricable de l'univers i del món. De la nostra poquedat estant, el "Germen" i les "Radiacions".

Energia i matèria, caos i memòria, no-res i vida, absència de temps (o d'espai) i presència d'espai (o de temps). L'espessor de les nostres cabòries poc enfonya les immensitats, desèrtiques, del tot i el no-res. No hi pot pas haver un acord ben compassat entre la nostra petitesa i el que tendeix a la infinitud, però, si la casualitat fonamenta la causalitat, hem d'anar a raure a la columna vertebral de la sala, a la vitrina on s'exposen els dos exemplars de *Sobre amor*, xilografies de Vall Palou i poemes de Vicenç Altaió.

Badar les fustes que fan de cobertes a *Sobre amor* invita a una lectura més aviat tàctil, a un acostament de les pells. Fidel als seus criteris, Vall Palou no hi vol dissimular la dificultat de l'ofici: per exemple, l'enquadernació i la possibilitat de fullejar el llibre, les grandàries un xic distintes pel fet de sotmetre els gravats a les altes temperatures, el resultat de la pressió sobre el paper... testimonien la tasca pulcra, primmirada de l'artista artesà. I és que, com els clàssics sostenien, l'*ingenium* no pot prescindir de l'ars: mai la creació pot prescindir de la tècnica.

Ultra això, la creació exigeix, o almenys demana, un fil conceptual conductor, que garanteixi el resultat final o que expliqui a posteriori el procés. En això radica la vertadera originalitat. Dues veus, dos codis distints s'han de conjuminar en aquest llibre d'artista. Tant Vicenç Altaió com Vall Palou parteixen en el seu diàleg de sengles viatges al Marroc, i miren d'empeltar sensualitat als poemes i als gravats sobre fusta. Les sintaxis de tots dos llenguatges es lliguen i es donen suport mutu gràcies a aquesta comuna voluptat, verbal i cromàtica, i sobretot mercès a un aprofundiment que no distancia la proposta de l'un de la proposta de l'altra.

Altaió inclou referències al lloc i no oculta les aventures íntimes, personals del propi cos: vincula d'aquesta manera espais externs a les pulsions internes i viceversa. Les sensacions fisiològiques i mentals es barregen amb l'estímul dels olors i els colors – carrers, mercat, cambra. Eros no és més que una sinestèsia total, la comunió de tota mena de moments, la cadena que argolla o enllaça la taquicàrdia discontinua dels plaers.

Per la seva banda, Vall Palou troba un relleu paregut en les gradacions amb què sotmet el roig i el negre; possiblement, la comunicació tàctil del llibre en depèn en un percentatge força alt. La conversa entre les paraules que llegim i les xilografies que mirem ateny un bon nombre de matisos, alguns per l'herència simbòlica dels colors: la intensitat associada amb el vermell va canviant, amb el contrapunt afeblidor i variant del negre. Com el desig, els colors –i els mots– s'entortolliguen, s'esblaimen un xic abans de prendre de nou força i vigor... La teranyina de matisos i formes va tramant l'ormeig de les paraules.

En el conjunt de **Gènesi**, però, el concepte "amor" i el llibre d'artista són potenciats per una dimensió més general i prístina. En els fonaments de l'explicació occidental de la creació, el naixement d'Eros fou tant la conseqüència de la unió – permeteu-me la paraula – de Caos i Gea, com el motiu primer de l'existència dels déus, dels homes i de tot l'Univers. Interpretat des

d'aquest angle, *Sobre amor* nua el seguit d'estímuls còsmics i en dóna una resposta unificadora. Si més no, una harmonia fràgil i vacil·lant.

Leonardo de Vinci afirmava que "la cosa més noble és la que té una perennitat més gran". No sé com apreuar la noblesa de l'origen de l'Univers i de la vida a la Terra perquè els nostres paràmetres per a jutjar no la poden valorar; les estimacions humanes hi són ben aviat ultrapassades. Tot i així, en la seva representació per part de Vall Palou, s'hi vela i s'hi revela la noblesa de l'ambició artística, la que corrobora la necessitat de conèixer la realitat pel camí d'ampliar-la.

Formo part dels qui pensen que, a fi d'utilitzar la mil·lenària al·legoria, si Déu descansà el setè dia, fou perquè els éssers humans continuéssim la Creació o, almenys, la prosseguíssim mirant de treure'n l'entrellat. No han fet altra cosa els científics, els filòsofs i els artistes, tot capbussant-se en els misteris que ens envolten i que ens fan. No cal assegurar que les arts plàstiques puen de l'incògnit virtualitats reals, prou a banda del logos o del verb massa encerclats per la raó. **Gènesi** ens incita a respondre. A imaginar. A pensar des del codi icònic i lliure del seus signes.